

Meslek yüksekokulu öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüş ve tutumlarının değerlendirilmesi: Ortaca Meslek Yüksekokulu örneği

Serdar Selim^{a,*}, Nihat Karakuş^b, Selma Elkan^c, Ceren Selim^d

^{a,b} Muğla Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksek Okulu, Peyzaj ve Süs Bitkileri Programı, Muğla

^c Muğla Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksek Okulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Programı, Ortaca-Muğla

^d Ege Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Bornova-İzmir

* İletişim yazarı/Corresponding author: serdar.selim@mu.edu.tr, Geliş tarihi/Received: 03.05.2011, Kabul tarihi/Accepted: 12.08.2011

Özet: 1850 sanayi devrimi ile birlikte küresel çapta çevre sorunları dünyamızı ve özellikle doğamızı tehdit eder hale gelmiştir. Doğanın ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması kapsamında öncelikle bireylerin çevreye yönelik duyarlılıklarının belirlenmesi ve çevre bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada Ortaca Meslek Yüksekokulunda aktif olarak eğitim alan öğrencilerin, çevreye karşı davranış ve tutumlarının ne düzeyde olduğunu belirlemek ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesine yönelik önerilerin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda 17 soruluk anket çalışması yapılmış ve ankete katılan 284 öğrencinin sorulara verdiği cevaplar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların çevreye ve çevre sorunlarına karşı duyarlı oldukları ancak tutum ve davranışlarının yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Bireylerin çevre ve doğa korumaya ilişkin bilincinin geliştirilebilmesi için bu konularda verilmesi gereken eğitimin doğduğu andan itibaren aile ve yakın çevresiyle başlaması, eğitim öğretim hayatının her döneminde ilgili alanda verilebilecek dersler ile geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Çevre bilinci, Çevre sorunları, Çevresel tutum ve davranışlar

Assessment of opinions and attitudes of vocational school students toward environmental problems: The Case of Vocational School Ortaca

Abstract: Global environmental problems dating back to industrial revolution in 1850 are threatening the nature. Assessing environmental sensitivity of individuals and creating environmental awareness are required to ensure the sustainability of nature and natural resources. The study was carried out to determine the attitudes of Ortaca Vocational School students toward environment, and to develop recommendations to enhance their environmental consciousness. In this context, a questionnaire with 17-questions was prepared and the survey was conducted with 284 students. The response to questions was evaluated separately. Results indicated that participants are sensitive to the environment and environmental problems, but their attitudes and behaviors toward the environment are not sufficient. It is recommended that individuals be educated on the subject matter as early as pre-school and continued throughout schooling.

Keywords: Environmental awareness, Environmental problems, Environmental attitudes and behaviors

1. Giriş

İnsan, çevre, kültür ve ekonomi sürekli birbirleriyle etkileşim halindedirler. Dolayısıyla bu zincirin bir halkasında meydana gelen bir değişim diğerlerini de etkileyecektir. Nitekim dünya genelinde nüfusun artışı, bilim ve teknolojinin hızlı gelişimi sonucunda insanların gereksinimleri artmaktadır. Bu gereksinimlerin giderilmesi için geliştirilen teknolojinin kontrolsüz kullanılmasıyla zarar gören doğal kaynakların, çevreye olan olumsuz etkilerinde de belirli oranda artışlar görülmektedir (Şahin vd. 2004). Teknolojik ilerlemelerde ve sanayileşmede dikkatsizce ve duyarısızca davranılması, dünyadaki ekolojik dengeleri alt üst etmiş, bunun sonucunda kirlenme, canlı türlerinin yok olması, enerji kaynaklarının tükenmesi, kullanılabilir tarım alanlarının azalması, hızlı nüfus artışı gibi çevre sorunlarında halen hızlı artışlar görülmektedir (Borden, 1985). Yüzyıllar boyunca kendiliğinden işlevini sürdüren ekolojik denge, artık bu işlevi göremeyecek şekilde bozulmaya yüz tutmuştur. Doğanın kendi yapısı içinde

barındıramadığı atıklar ve bu atıkların miktarı ekolojik denge içinde ihmal edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Buna karşın insanlar bilinçli veya bilinçsiz biçimde doğal çevreyi kirletmeye halen devam etmektedirler (Yücel ve Morgil, 1998). Çevre sorunlarının arkasında yatan esas sorun, insanın kendisi olduğu gerçeği ancak 1960'lı yıllarda anlaşılabilmiştir. Çevre ve insan arasındaki hassas dengenin korunması insanın sorumluluğundadır. Bireylerin, doğa-insan arasındaki karşılıklı etkileşimi kavraması, çevre sorunlarının ortaya çıkışında insanoğlunun katkısını algılayabilmesi yani kısaca "çevre bilinci" ve "çevre duyarlılığı" na erişmesi, çevre sorunlarının önlenmesi için atılacak ilk adımdır (Işıldar, 2008).

Çevre bilinci; "bir insanın çevresiyle ilişkisinin kendi varlığı bakımından öneminin farkına varmasıdır". Bu ilişkinin farkına varılan öneminin iki boyutu vardır: Birincisi; araçsaldır ve çevre sorunlarından kaynaklanmaktadır. İkincisi ise, çevre-insan ilişkisinin yaşamı anlamlı kıldığına farkına varmadır. Bu ikinci boyutu olmayan bir çevre bilinci, yetersiz kalmaktadır.

Çevre bilincine sahip olan bir kişinin çevreyle ilişkisini çevresel sorumluluk taşıyarak kurması beklenmektedir. Bu sadece çevreye karşı değil, aynı zamanda topluma karşı taşınan bir sorumluluk anlamına gelmektedir (Vaizoğlu vd., 2005).

Çevre sorunlarının çözülmesi, insanların sorunları algılaması ve risklerin farkında olması ile aşılabilecektir (Star vd., 2000). Çevre sorunları ile çevre duyarlılığı ve çevre eğitimi arasında doğrudan bir bağ görülebilmektedir. Çevre sorunlarının çözümünde, bireyin duyarlılığının ve aldığı çevre eğitiminin yeterliliğinin etkisi göz ardı edilemez. Ailede ve tüm örgün eğitim kurumlarında verilecek olan çevre eğitiminin başlangıç noktasının belirlenmesi için, bireyin çevreye karşı göstermiş olduğu davranışlara ve aldığı çevre eğitiminin yeterli olup olmadığına bakılmalıdır. Çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilebilmesi amacıyla çevre ile ilgili konularda aktif katılım sağlayıcı ve olumsuzluklara karşı tepki gösteren bir eğitim sistemi geliştirilmelidir. Birbirine saygılı, insancıl değerlere sahip bireylerin yetiştirilmesine önem verilmelidir. Böylece çevrenin tüm öğelerinin tam ve doğru olarak bilinmesi ve çevreye sahip çıkılması sağlanabilir (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003).

Bu çalışmada Ortaca Meslek Yüksekokulunda aktif olarak eğitim alan öğrencilerin, çevreye karşı davranış ve tutumlarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi ve bilinç düzeylerinin geliştirilmesine yönelik önerilerin oluşturulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve yöntem

Çalışma, Muğla Üniversitesi Ortaca Meslek Yüksekokuluna kayıtlı ve aktif olarak devam eden, 2010-2011 Güz ve Bahar dönemi, İktisadi ve İdari programlar ile Teknik programlar öğrencilerini kapsamaktadır. İktisadi ve idari programlar; Turizm ve Seyahat Hizmetleri ile Turizm ve Otel İşletmeciliği I. ve II. öğretim olmak üzere iki, Teknik programlar ise; Peyzaj ve Süs Bitkileri, Süs Bitkileri Yetiştiriciliği, Bahçe Tarımı ve Su Ürünleri olmak üzere dört programdan oluşmaktadır.

Araştırmanın ana materyallerini; araştırma alanı içinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren önlisans öğrencileri (bireyler), bireylerin çevre sorunlarına ilişkin görüş ve tutumlarının saptanmasında kullanılan anketler ve konuyla ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Çalışmada, anketlerin değerlendirilmesinde de Microsoft Excel programından yararlanılmıştır.

Örnekleme, Muğla Üniversitesi Ortaca MYO öğrencileri içerisinde bireylerin rastlantısal seçimi ile oluşturulmuştur. Örnekleme büyüklüğünün saptanmasında Sekeran (2000)'in % 5 hata payına göre 800 kişilik nüfus için öngördüğü en az 260 denek sayısı baz alınmıştır. Ortaca MYO Öğrenci İşleri'nden alınan verilere göre 2010-2011 güz ve bahar eğitim-öğretim dönemindeki öğrenci sayısı 790'dır ve örneklemede bu sayı toplam 284 denekle temsil edilmiştir.

Yücel vd. (2003)'nin Çukurova Üniversitesi personel ve öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının belirlenmesinde kullanmış oldukları anket sorularından yararlanarak M.Ü. Ortaca MYO öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüş ve tutumlarını saptamaya yönelik anket hazırlanmıştır. Anket, 17 adet sorudan ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bireylerin çevre sorunları konusundaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 7 adet, ikinci bölümde

ise bireylerin çevre sorunları konusundaki tutumlarının belirlenmesi amacıyla 10 adet soru oluşturulmuştur.

Görüş soruları, genel anlamda bireylerin çevre sorununun diğer sorunlar arasındaki yerini ve önem düzeylerini Türkiye ve Ortaca ölçeğinde belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Bu bölümde ayrıca çevre kirliliklerinin en önemli kaynakları, kirliliklerin önlenmesi ile kağıt ve şişe toplama konteynerlerinin bireyler için ne ifade ettiği ve çevre ya da doğa koruma konusunda ders alma durumları sorgulanmıştır.

Tutum soruları ile de; çevrenin korunmasında öncelikli katkılar, gönüllü kuruluşlara üyelik, dünya ve Türkiye'deki gönüllü ve resmi kurumlara karşı ilgiler, yayın organlarının izlenme düzeyi, çevreyi kirlüten birey ve tesisler karşısında gösterilen tepkiler, çöp türüne göre ayrıştırma, çevre koruma amaçlı tercih edilen ambalaj türleri, tercih edilen ulaşım araçları, ozon deliğinin büyümesini engellemek için ürün tercihleri ile ağaçlandırma faaliyetlerine katılımları sorgulanmıştır.

Anketlerin değerlendirilmesinde genel olarak oransal değişim tekniği ve sıralama sorularında da önem sırası gözetmeksizin eşit ağırlıklı değerlendirme tekniği kullanılmıştır.

3. Bulgular

Çalışmada bulgular, Aralık 2010- Ocak 2011 döneminde yapılan anketler aracılığı ile bireylerin çevre sorunlarına ilişkin görüş ve tutumlarının sorgulaması sonucunda elde edilen verilerin değerlendirmesi yoluyla saptanmıştır.

Çalışmada, bireylerden Türkiye'nin ve Ortaca Kenti'nin en önemli 3 sorununu sıralamaları istenmiştir. Çizelge 1'de görüldüğü gibi Türkiye'nin sorunları hakkında bireylerin %55.7'si işsizliğin 1. derecede, %31.7'si eğitimin 2. derecede ve yine %23.9'uda eğitimin 3. derecede önemli sorun olduğunu belirtmiştir. Sıralama gözetmeksizin eşit ağırlıklı dağılım bakımından bireylerin belirtmiş olduğu sorunlar, işsizlik, eğitim, terör, sağlık, çevre, trafik ve enflasyon şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bireylerin diğer seçeneğinde belirttikleri sorunlar arasında altyapı sorunları yer almaktadır.

Ortaca Kenti'nin sorunlarını hakkında ise bireylerin %40.9'u çevre sorunlarının 1. derecede, %20.4'ü eğitimin 2. derecede ve yine %20.4'üde eğitimin ve sağlığın 3. derecede önemli sorun olduğunu belirtmiştir. Sıralama gözetmeksizin eşit ağırlıklı dağılım bakımından bireylerin belirtmiş olduğu sorunlar, çevre, sağlık, eğitim, işsizlik, trafik, diğer sorunlar, enflasyon ve terör şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bireylerin diğer seçeneğinde belirttikleri sorunlar arasında ulaşım (yol ve kaldırım) ve altyapı sorunları yer almaktadır.

Çizelge 1. Türkiye ve Ortaca kentinin sorunlarının önem derecesine ve eşit ağırlıklı dağılıma göre % Oranları.

Sorun	TÜRKİYE				ORTACA			
	1. Derece	2. Derece	3. Derece	Eşit Ağırlıklı	1. Derece	2. Derece	3. Derece	Eşit Ağırlıklı
a) İşsizlik	55.7	27.5	7.0	30.1	17.6	12.7	14.1	14.8
b) Çevre	4.2	7.0	13.4	8.2	40.9	19.7	12.7	24.4
c) Sağlık	2.1	10.6	13.4	8.7	11.3	17.6	20.4	16.4
d) Eğitim	16.9	31.7	23.9	24.2	6.3	20.4	20.4	15.8
e) Trafik	2.1	7.0	12.0	7.0	3.5	9.9	8.5	7.3
f) Enflasyon	0.7	4.2	7.0	4.0	2.1	2.8	3.5	2.8
g) Terör	17.6	12.0	22.6	17.4	0.0	0.0	1.4	0.4
h) Diğer	0.7	0.0	0.7	0.5	5.6	4.2	6.3	5.4
Cevapsız	0.0	0.0	0.0	0.0	12.7	12.7	12.7	12.7
<i>Toplam</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>

Çalışmada, bireylerden Türkiye'nin en önemli 3 çevre sorununu sıralamaları istenmiştir. Çizelge 2'de görüldüğü gibi Türkiye'nin çevre sorunları hakkında bireylerin % 40.1'i çarpık kentleşmenin 1. derecede, %19.7'si hava kirliliğinin 2. derecede ve %20.4'ünde gürültü kirliliğinin 3. derecede önemli bir çevre sorunu olduğunu belirtmiştir. Sıralama gözetmeksizin eşit ağırlıklı dağılım bakımından bireylerin belirtmiş olduğu çevre sorunları, çarpık kentleşme, gürültü, su, hava, radyoaktif kirlilikleri, bitki ve hayvan türlerinin azalması, toprak kirliliği, iklim değişikliği ve erozyon şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bireylerin diğer seçeneğinde belirttikleri çevre sorunları arasında yerleşim ve altyapı sorunları yer almaktadır.

Çalışmada, bireylerden M.Ü. Ortaca MYO'da gözlemledikleri en önemli 3 çevre sorununu sıralamaları istenmiştir. Çizelge 3'de görüldüğü gibi Ortaca MYO'nun çevre sorunları hakkında bireylerin % 40.1'i trafik ya da ulaşımın 1. derecede, %30.2'si görsel kirliliğinin 2. derecede ve %21.8'inde, başıboş hayvanların varlığının 3. derecede önemli bir çevre sorunu olduğunu belirtmiştir. Sıralama gözetmeksizin eşit ağırlıklı dağılım bakımından bireylerin belirtmiş olduğu çevre sorunları, trafik/ulaşım, görsel kirlilik, başıboş hayvanların varlığı, evsel atık (çöp), gürültü, su kirliliği ve erozyon şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bireylerin diğer seçeneğinde belirttikleri çevre sorunları arasında altyapı sorunları yer almaktadır.

Çalışmada bireylere hava, su, toprak, gürültü ile radyoaktif kirliliğin en önemli kaynağı olabilecek faaliyetlerden 3 adedini belirtmeleri istenmiştir. Çevresel kirlilik kaynaklarının oransal dağılımı Şekil 1'de verilmiştir. Bu kapsamdaki sorularda bireyler diğer seçeneğini işaretlemişler fakat görüş bildirmemişlerdir.

Bireyler hava kirletici kaynakları %31.2 ile yerleşim (evsel baca gazları), %29.7 ile ulaşım (egzoz gazları) ve %27.3 ile de endüstri (fabrikalar, santraller) olarak belirtmiştir.

Bireyler su kirletici kaynakları %24.9 ile endüstri (fabrikalar, santraller), %23.8 ile yerleşim (evsel atıklar) ve %23.8 ile de katı atık depolama (sızıntı suları) olarak belirtmiştir.

Bireyler toprak kirletici kaynakları %27.3 ile endüstri ve yerleşim, %26 ile de tarımsal faaliyetler olarak belirtmiştir.

Bireyler gürültü kirliliği kaynaklarını %31.1 ile ulaşım, %27.8 ile inşaat ve %19.6 ile de yerleşim olarak belirtmiştir.

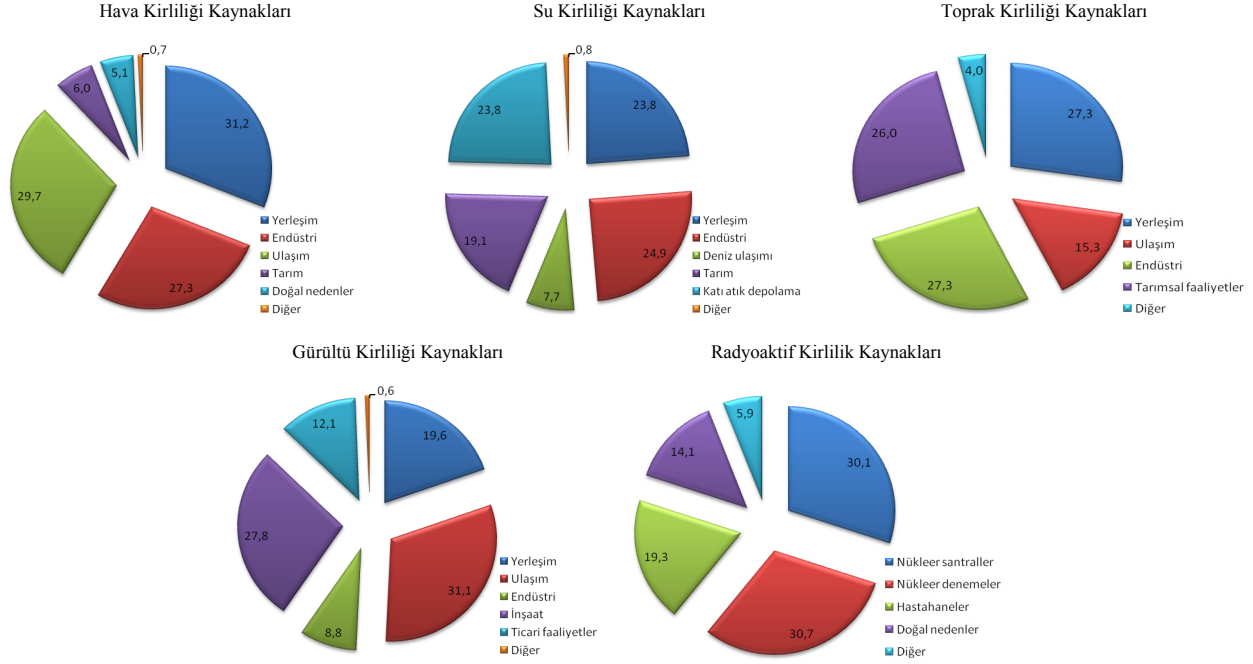
Bireyler radyoaktif kirlilik kaynaklarını %30.7 ile nükleer denemeler, %30.1 ile nükleer santraller ve %19.3 ile de hastaneler olarak belirtmiştir.

Çizelge 2. Türkiye'nin en önemli çevre sorunlarının önem düzeylerine ve eşit ağırlıklı dağılıma göre % oranları

Çevre Sorunu veya Kirliliği	1. Derece	2. Derece	3. Derece	Eşit Ağırlıklı
a) Gürültü	9.9	16.9	20.4	15.7
b) Su	14.8	16.9	14.8	15.5
c) Radyoaktif	10.6	11.3	9.2	10.3
d) Çarpık kentleşme	40.1	17.6	13.4	23.7
e) Bitki ve hayvan türlerinin azalması	7.7	10.6	11.3	9.9
f) Hava	9.2	19.7	14.8	14.6
g) Toprak	0.0	2.1	6.3	2.8
h) Erozyon	0.7	0.7	0.7	0.7
ı) İklim değişikliği	1.4	0.7	3.5	1.9
j) Diğer	0.7	0.0	1.4	0.7
Cevapsız	4.9	3.5	4.2	4.2
<i>Toplam</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Çizelge 3. M.Ü. Ortaca MYO'nda karşılaşılan çevre sorunlarının önem düzeylerine ve eşit ağırlıklı dağılıma göre % oranları

Çevre Sorunu veya Kirliliği	1. Derece	2. Derece	3. Derece	Eşit Ağırlıklı
a) Erozyon	1.4	0.7	1.4	1.2
b) Başıboş hayvanların varlığı	16.9	16.9	21.8	18.5
c) Evsel Atık (Çöp)	14.1	13.4	12.7	13.4
d) Görsel kirlilik	18.4	30.2	16.9	21.8
e) Trafik/Ulaşım	40.1	15.5	13.4	23.0
f) Gürültü	1.4	12.7	15.5	9.9
g) Su kirliliği	4.2	9.2	15.5	9.6
h) Diğer.	1.4	0.7	1.4	1.2
Cevapsız	2.1	0.7	1.4	1.4
<i>Toplam</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>	<i>100.0</i>

Şekil 1. Bireylere göre çevresel kirlilik kaynaklarının oransal dağılımı

Bireylerden çevre sorunlarına karşı alınabilecek çeşitli önlemleri önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir ve Çizelge 4’de verilmiştir. Çizelge 4’de görüldüğü gibi bireylerin %43,7’si insanların duyarlılıklarının eğitim ile artırılması gerektiğinin 1. derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Bireylerin %22,5’i de sanayide dönüşümlü hammadde kullanımının teşvik edilmesinin 2. derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Bireylerin %21,8’i ise yasalarla alınabilecek önlemlerin 3. derecede önemli olduğunu belirtmiştir. Sıralama gözetmeksizin eşit ağırlıklı dağılım bakımından bireylerin belirtmiş olduğu önlemler, eğitimle insan duyarlılığının artırılması, yasalar, sanayide dönüşümlü hammadde kullanımının teşviki, gelişmiş teknoloji, ekonomik önlemler (ceza, vergi, teşvik, kredi) şeklinde sıralanmaktadır.

Bireylerin çevresel görüş ve tutumlarına ilişkin veriler Şekil 2’de grafiksel olarak verilmiştir. Bireyler için kağıt ve cam toplama konteynerlerinin anlamı sorgulanmıştır. Kağıt ve cam toplama konteynerlerinin işlevini bireylerden %44,1’i çevreyi koruma, %34,9’u hammadde eldesi, %9,2’si tamamen ekonomi, %3,9’u çöpten kurtulma ve %2’side önemsiz olduğunu belirtmiştir.

Bireylerin çevre ile ilgili gönüllü kuruluşlara üyelikleri sorgulanmıştır. Bireylerin ancak %4,9’u en az bir gönüllü kuruluşa üye olduğunu belirtmiştir. Bu üye oldukları kuruluşlarda TEMA ve Greenpeace’dir.

Bireylerin üyelikleri aranmaksızın Türkiye ve Dünya’daki resmi veya gönüllü kuruluşların isimleri sorgulanmıştır. Bu kapsamda bireylerin tanıdıkları veya duydukları kuruluşların isimlerini belirtmeleri istenmiştir. Bireyler toplamda 8 adet farklı çevre koruma kuruluşunu tanımakta ve en çok tanınan çevre koruma kuruluşlarının başında TEMA, DOÇEV ve Greenpeace gelmektedir.

Bireylerin çevre koruma konusunda yapılan görsel, işitsel ve basılı yayınları takip düzeyleri sorgulanmıştır. Bireylerin %19’u yayınları sürekli takip ettiklerini, %64,8’i

bazen takip ettiklerini ve %5,6’sında hiç takip etmediklerini belirtmiştir.

Bireylerin çevreyi kirlüten tesis veya bireylere karşı davranışları sorgulanmıştır. Bireylerin çevreyi kirlüten tesis veya bireyler karşısında gösterdikleri tutumlar olarak %37,3’ü kendisinin uyardığını, %31,7’si ilgili kurumlara şikayet ettiğini, %12,7’si uyarıda bulunduğunu ve %3,5’ide şikayet ettiğini belirtmiştir.

Bireylerin kağıt/gazete, cam, pil, plastik ve bitkisel ürünler gibi çöp türlerinden hangilerini ayrıştırarak attıkları sorgulanmıştır. Bireylerin %26,8’i pili, %20,1 ile kağıt ya da gazeteleri, %17,2’si camı, %16,7’si plastiği ve %6,2’side bitkisel ürünleri ayrıştırarak attıklarını belirtmiştir. Bireylerin %12,9’uda hiçbir ayrıştırma yapmadan attıklarını belirtmiştir.

Bireylerin, çevrenin korunmasında öncelikle ne tür bir katkıda bulunabilecekleri sorgulanmıştır. Bireylerin %66,2’si çevrenin korunmasında gönüllü olarak çalışabileceklerini, %8,5’i bağışta bulunacağını, %7,7’si vergi ödeyeceğini, %7’side katkıda bulunmayacağını ve %4,2’side daha farklı şekillerde katkıda bulunacağını belirtmiştir.

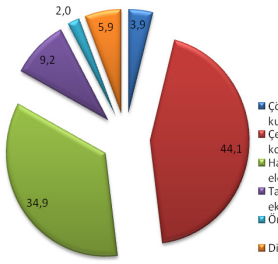
Bireylerin tüketimini yaptıkları sıvı ve katı ürünlerde tercih ettikleri ambalaj türleri, ürün fiyatları aynı kalması koşulu ile sorgulanmıştır. Sıvı ürünlerin tüketiminde bireylerin %38,7’si depozitolu camı, %14,1’i depozitosuz camı, %9,9’u metal ve karton kutuları ve %8,5’ide PET-plastik ambalajlı olan ürünleri tercih ettiklerini belirtmiştir. Katı ürünlerin tüketiminde ise bireylerin %30,3’ü cam kaplı, %19’u kese kağıtlı, %10,6’sı plastik poşetli, %9,2’si plastik kaplı ve %7’side metal kutulu olan ürünleri tercih ettiklerini belirtmiştir.

Bireylerin, çevreyi korumak amacıyla tercih ettikleri ulaşım araçları sorgulanmıştır. Bireylerin %34,5’i bisikleti, %19,7’si metro ya da treni, %18,3’ü toplu taşıma araçlarını, %10,6’sında otomobili tercih ettiğini belirtmiştir.

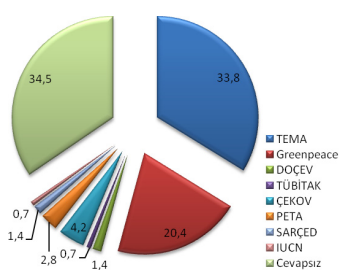
Çizelge 4. Çevre sorunlarına karşı alınabilecek önlemlerin önem sıralaması

Önlemler	1. Derece	2. Derece	3. Derece	4. Derece	5. Derece	Ağırlık Puanına Göre %
a) Gelişmiş teknoloji	7.0	12.0	17.6	9.9	13.4	12.0
b) Eğitimle insan duyarlılığının artırılması	43.7	19.0	6.3	4.9	2.8	15.4
c) Yasalar	13.3	14.1	21.8	13.4	4.9	13.6
d) Sanayide dönüştürülmüş hammadde kullanımının teşviki	10.6	22.5	12.7	7.7	9.2	12.5
e) Ekonomik önlemler (Ceza, vergi, teşvik, kredi)	9.2	9.2	15.6	10.6	13.4	11.5
f) Diğer	0.7	1.4	2.1	0.0	0.0	0.8
Cevapsız	15.5	21.8	23.9	53.5	56.3	34.2
TOPLAM	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

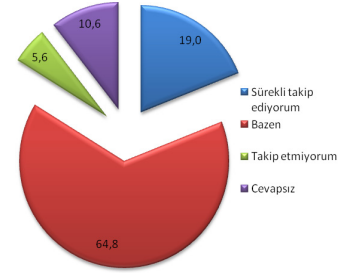
Bireyler İçin Gazete ve Cam Toplama Konteynerlerinin Anlamının Oransal Dağılımı

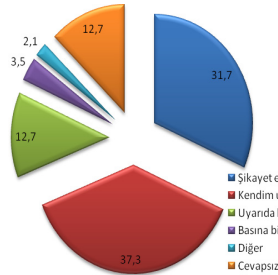
Bireylerin İsimlerini Duydukları Kuruluş İsimlerinin Oransal Dağılımları

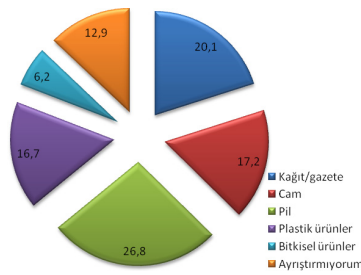
Çevre Koruma Konusunda Yapılan TV-Radyo-Gazete Yayınlarını Takip Düzeylerinin Oransal Dağılımları

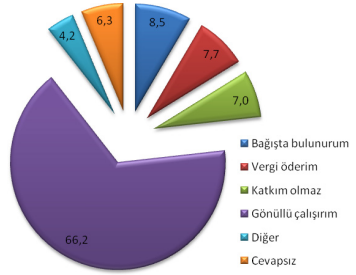
Çevreyi Kirleten Tesisler veya Bireyler Karşısında Gösterilen Tutumların Oransal Dağılımları

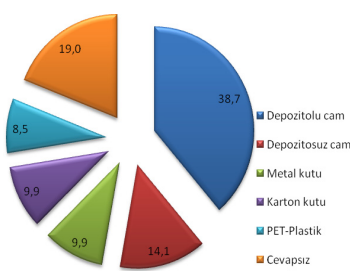
Çöp Türlerine Göre Ayrıştırılmanın Oransal Dağılımı

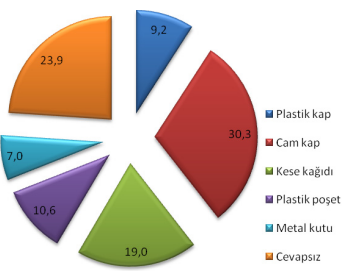
Çevrenin Korunmasında Bireysel Katkıların Oransal Dağılımı

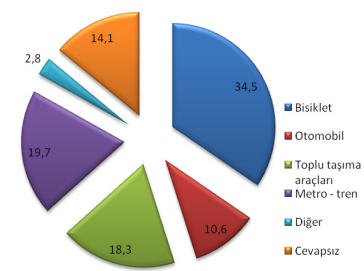
Tercih Edilen Sıvı Ürün Ambalajlarının Türlerine Göre Oransal Dağılımı

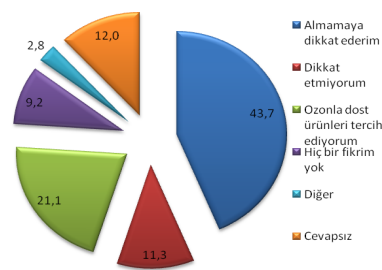
Tercih Edilen Katı Ürün Ambalajlarının Türlerine Göre Oransal Dağılımı

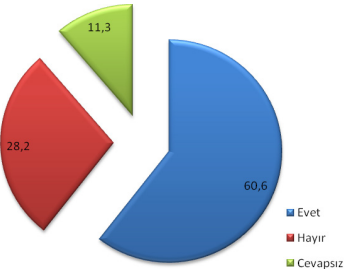
Bireylerin Çevre Koruma Amaçlı Tercih Ettiği Ulaşım Araçlarının Oransal Dağılımı

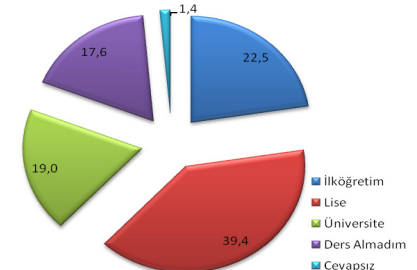
Bireylerin Ozon Delığının Büyümesine Neden Olan Ürünler Karşısındaki Tutumlarının Oransal Dağılımı

Bireylerin Ağaçlandırma Faaliyetine Katılımlarının Oransal Dağılımı

Çevre ve Doğa Koruma Konusunda Alınan Dersin Eğitim Dönemlerine Göre Oransal Dağılımı

Şekil 2. Bireylerin çevresel görüş ve tutumları

Bireylerin ozon deliğinin büyümesine neden olan ürünler karşısındaki tutumları sorgulanmıştır. Bireylerin %43.7'si almamaya dikkat ettiğini, %21.1'i ozonla dost ürünleri tercih ettiğini, %11.3'ü dikkat etmediğini ve %9.2'side hiçbir fikrinin olmadığını belirtmiştir.

Bireylerin ağaçlandırma faaliyetlerine katılma durumları sorgulanmıştır. Bireylerin %60.6'sı ağaçlandırma faaliyetlerine katıldığını ve %28.2'side katılmadığını belirtmiştir.

Bireylerin hangi eğitim döneminde çevre ve doğa korumayla ilgili ders aldığı sorgulanmıştır. Bireylerin %39.4'ü lisede, %22.5'i ilköğretimde, %19'u üniversitede çevre ve doğa korumayla ilgili ders aldığını ve %19'uda hiçbir eğitim döneminde çevre ve doğa korumayla ilgili ders almadığını belirtmiştir.

4. Tartışma ve sonuç

Küresel boyutta insan-doğa ve çevre ilişkilerinin ekoloji temelli olarak planlanmamasına dayalı çevre sorunlarındaki hızlı artışlar, gelecek kuşakların doğaya ve doğal kaynaklara erişimini zor bir hale getirmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın çevre kapsamında uygulamaya konulabilmesi için ekoloji-ekonomi ilişkisinin hassas bir dengede tutulması ve ekolojik değerlere sahip çıkılması gerekmektedir. Bunun için toplumların çevre konusundaki bilinç düzeyinin bilinmesine, çevresel duyarlılığın geliştirilmesine, çevre konularına ilginin artırılmasına gereksinim duyulmaktadır. Çevre ve çevre sorunları gibi dünyanın gündemini oluşturan konularda, önlisans öğrencilerinin bilinç düzeyini belirlemek ve duyarlılıklarını saptamak üzere yapılmış olan bu çalışmada Türkiye'nin ve Ortaca Kentinin genel çevre sorunları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye ölçeğinde 4. derecede öneme sahip olan çevre sorunları, Ortaca Kenti'nde %40.9 ile 1. derece önemli sorun olmuştur. Bunun nedenlerinin başında Ortaca'nın henüz kentsel gelişimini tam olarak tamamlayamamış olması ve altyapı çalışmalarının halen devam ediyor olması gelmektedir. Türkiye ölçeğinde %30 ile 1. derecede öneme sahip olan işsizlik ise Ortaca Kenti'nde %17.6 ile 2. derece önemli sorun olmuştur. Bu fark özellikle Ortaca gibi verimli topraklara sahip olan yöredeki tarımsal faaliyetlerde istihdam eden birey sayısının yüksek oluşu ile ilişkilendirilebilir. Türkiye'nin en önemli çevre sorunu sıralamasında 1. sırayı çarpık kentleşme alırken, hava kirliliği 2. sırada ve gürültü kirliliği de 3. sırada yer almaktadır. Ortaca kentinin çevre sorunu sıralaması ise %40.1 trafik ve ulaşım, %30.3 görsel kirlilik, %21.8 başboş hayvanların varlığı şeklindedir. Özellikle kent merkezindeki altyapı çalışmaları sebebiyle yolların bozuk oluşu, kaldırımların belirli bir standartta olmayışı ve yetersiz oluşu, toplu taşımanın yaygınlaşmamış ve özellikle de yeşil dokunun plansız oluşu gibi sebeplerin etkisiyle trafik, ulaşım ve görsel kirliliğin en önemli çevre sorunlarının başında geldiği anlaşılmaktadır.

Kirliliğe neden olan kaynaklar kapsamında öncelikle hava kirliliğinin kaynağı sorulmuş, evsel baca gazları ile trafikten dolayı oluşan egzoz gazları yaklaşık % 30 oranla ilk iki sırayı paylaşmaktadır. Özellikle kış aylarında kent üzerine çöken dumanın çıplak gözle bariz bir şekilde görülmesi ve soluk alırken vermiş olduğu rahatsızlık, kentsel yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Gürültü kirliliği kaynağı olarak da, ulaşım ve inşaat yapım çalışmaları ilk sırayı almaktadır. Bu durumu gelecek

yıllarda minimuma indirmek için, halen gelişmekte olan Ortaca kentinin kentsel gelişme planlarının, peyzaj mimarı, çevre mühendisi, şehir bölge plancısı vb. ilgili meslek disiplinlerinden uzmanların katılımı ile hazırlanması, özellikle de yeşil altyapının oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir.

Çevrenin korunmasına katkıda bulunmak üzere, gönüllü olarak çalışmak isteyenlerin oranı % 66.2 ile dikkat çekmektedir. Bu durum, ankete katılan öğrencilerin çevreye ve çevre sorunlarına karşı bireysel duyarlılık düzeylerinin orta seviyenin üzerinde olduğunu göstermektedir. Ancak katılımcıların % 90'ının hiçbir gönüllü kuruluşa üye olmayışı, öğrencilerin çevresel bilinç düzeylerinin yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Ayrıca yapılan ankette Türkiye'de ve Dünya'daki resmi ve gönüllü çevre kuruluşlarından DOÇEV (Doğa ve Çevre Koruma Vakfı), TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı), Greenpeace(Yeşil Barış Örgütü), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), ÇEKOV (Çevre Koruma Vakfı), IUCN (Dünya Doğayı Koruma Birliği) ve SARÇED (Sarıgerme Çevre Eğitim Derneği)'nin dışındakilerin isimlerinin duyulmadığı görülmektedir. Çevre sorunlarının ülkelerin fiziki sınırlarını aştığı ve dünyanın ortak sorunu haline geldiği günümüzde, resmi ve gönüllü çevre kuruluşlarına olan ilginin artırılması, bu tür kuruluşların desteklenmesi ve topluma duyurulması kapsamında gerekli özenin gösterilmesi gerekliliği anlaşılmaktadır.

Çevre sorunlarının azaltılmasını sağlamak üzere birtakım önlemlerin alınması, daha yaşanılabilir ve yaşam kalitesi yüksek bir çevre için zorunluluk haline gelmiştir. Bu konu hakkında önlisans öğrencileri öncelikle, bireylerin eğitimle çevre duyarlılığının artırılmasını %43.7 oranla, ardından sanayide dönüşümlü hammadde kullanımının teşvik edilmesini %22.5 oranla ve çevreye ilişkin alınması gereken önlemlerin yasalarla belirlenip uygulanması gerektiğini %21.8 oranla düşünmektedir. Çevreye karşı duyarlılığın eğitim ile artırılması konusunda Devlet Planlama Teşkilatı (1994)'nin yayınladığı gibi çevre eğitimi; insanları çevre konusunda bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve kalıcı davranış değişikliği kazandırmak için toplumun tüm kesimlerini kapsamalıdır. Çevre eğitiminin temel amacı eğitim ve öğretim sürecinden geçen kişilerin çevre konusunda sorumlu davranışlar sergileyebilmelerine olanak sağlayıcı ve teşvik edici bilgi, beceri ve değer yargıları ile donanmış vatandaşlar olarak yetişmelerine yardımcı olmaktır. Çevre eğitimi bireylerin çocukluk dönemlerinden itibaren ailesi ve yakın çevresiyle birlikte başlamalı, örgün eğitim kurumlarında verilen eğitim ile desteklenerek geliştirilmelidir.

Çevre için eğitim, çevrenin bir bütün ve onu meydana getiren parçaların toplamından daha fazla olduğunu dikkate alarak tüm konuları kapsmalı ve hayat boyu bir süreç olarak programlanmalıdır. Çevre için eğitim, vatandaş çevre sorunları ve tehlikeleri ile korkutmaktan, tehdit etmekten çok, bilgilendirmeyi, bilinçlendirmeyi ve uyarıyı amaçlayacak biçimde planlanmalıdır (İleri, 1998). Çevre için eğitim, örgün eğitim kurumları dışında toplumun tüm kesimine ulaşması kapsamında ulusal ve uluslar arası tv, radyo ve gazete yayınları kullanılarak geliştirilmelidir. Önlisans öğrencilerinin %64.8'lik büyük bir kısmı, çevre konusunda yayın yapan tv, radyo ve gazete yayınlarını bazen takip ettiklerini, %19'u sürekli takipçisi olduğunu %5.6'sıda hiç takip etmediğini belirtmişlerdir. Toplumun

çok büyük bir kısmına ulaşan bu yayın organları, çevre konusunda daha kapsamlı ve sürekli yayın yapmaları konusunda desteklenmeli ve teşvik edilmelidir.

Önlisans öğrencilerinin çevreyi kirleten tesis ya da bireyler karşısındaki tutumu değerlendirildiğinde büyük bir oranla kendileri uyarmayı ve ilgili kurumlara şikayet etmeyi düşündükleri görülmektedir. Bu durum çevreye karşı duyarlılıklarını diğer kirleticiler karşısında etkin bir biçimde gösterme şeklinde yorumlanabilir.

Çevreye karşı olan tutum ve davranışların en önemi uygulama alanlarından bir tanesi, atıkların kaynağında ayrıştırılması ve geri dönüşümünün sağlanmasıdır. Ankete katılan öğrencilerin %26.8'i cam atıkları, %20.1'i kağıt ve gazeteyi, %17.6'sı da camı ayrıştırdıklarını belirtmişlerdir. Doğal kaynaklarımızın sınırsız olmadığı ve bir gün tükenilebileceği düşünüldüğünde bu rakamlar oldukça düşük olduğu görülmektedir. Geri dönüşümde amaç; kaynakların lüzsuz kullanılması önlemek ve atıkların kaynağında ayrıştırılması ile birlikte çöp miktarının azaltılması olarak düşünülmelidir. Özellikle kağıt, plastik, cam ve pillerin kullanıldıktan sonra kaynağında ayrıştırılarak geri dönüşümünün sağlanması doğal kaynaklarımız üzerindeki baskıyı azaltacaktır. Bu durum; ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için ithal edilen birçok malzemeye ödenen döviz miktarını da azaltacak, kullanılan enerjiden büyük ölçüde tasarruf sağlayacaktır. Ülkemizin bazı şehirlerinde karşılaştığımız kağıt ve cam şişe koyteynerleri amacına uygun kullanıldığında hem hammadde eldesi sağlanacak, hem de bu kaynakların geri dönüşümü sağlanacaktır. Ancak bu koyteynerlerin hangi amaca hizmet ettiği önlisans öğrencileri tarafından tam olarak bilinmemekte, ankete katılanların yarısına yakını, çevre koruma amaçlı çöp kutusu olarak bilmektedir. Bu durum çevre konusunda bilinç düzeyinin henüz tam olarak olması gereken düzeyden düşük olduğunu ancak duyarlı olmaları vesilesiyle verilecek olan eğitimle bu düzey pozitif yönde değiştirilebilecektir.

Sanayi devrimi ile birlikte özellikle ozon tabakasındaki incelmeye dayalı hava kalitesindeki değişim olumsuz olarak bireylerin yaşantısında etkili olmaktadır. Hava kalitesini düşüren en önemli sebeplerin başında, trafikten kaynaklı egzoz gazlarının atmosfere ayılmasıdır. Bu gazların azaltılabilmesi için öncelikle kent merkezlerindeki araç sayılarının minimuma indirilmesi gerekmektedir. Ankete katılan öğrencilerin %34.5'i çevre koruma amaçlı bisiklet kullanımı gerektiğini düşünmekte, %19.7'si metro ve tren, %18'i de toplu taşıma araçlarının kullanılması gerektiğini düşünmektedirler. Trafik yoğunluğunun azaltılması ve hava kalitesinin artırılması amacıyla bisiklet kullanımı teşvik edilmeli, kent planlarında bisiklet yolları ve bisiklet park alanları oluşturulmalı ve bireysel olarak toplu taşıma araçları tercih edilmelidir. Ayrıca hava kalitesi kapsamında, karbondioksiti absorbe edip oksijen üretmesinden dolayı önemli bir yere sahip olan bitkisel dokunun yoğunlaştırılması ve ağaçlandırma faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Anket katılımcılarının yaklaşık %60'ı bir ağaçlandırma faaliyetine katılmış iken, geri kalanı herhangi bir ağaçlandırma faaliyetine katılmamıştır. Bu tür faaliyetler, özellikle eğitim-öğretim kurumları tarafından desteklenmeli ve öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır.

Çevrenin korunması, doğanın ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması ve gelecek kuşaklara daha yaşanılabilir bir dünya bırakılması için bireylerin çevreye karşı davranış ve tutumlarının, çevresel bilinçlerinin ve çevre duyarlılıklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bilinç bireyin doğduğu günden itibaren ailesi ve yakın çevresi ile başlamalı, eğitim-öğretim hayatı boyunca geliştirilmeli ve ömrünün sonuna kadar devam etmelidir. Ankete katılan bireylerin %39.4'ü lise döneminde, %22.5'i ilköğretim döneminde, %19'u ise üniversitede çevre ve doğa koruma konusunda eğitim aldıklarını belirtmişlerdir. Geri kalan %19.1'lik bir kısım ise eğitim almadıklarını dile getirmişlerdir. Anayasamızın 56. Maddesinde belirtildiği gibi "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkında sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir" ilkesinden hareketle, özellikle çevre konusuna ilginin artırılması için bireylerin eğitim hayatları boyunca her döneminde çevre konularına ilişkin derslerin müfredatlarda yer alması gerekmekte, ancak böylelikle yarının büyükleri olacak gençlerin çevreye karşı duyarlılıklarının geliştirilebileceği sonucuna varılmaktadır.

Kaynaklar

- Borden, R., J., 1985. Personality and ecological concerns. Ecological beliefs and behaviour. Greenwood, Westport.
- Çabuk, B., Karacaoğlu, C., 2003. Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 36, Sayı: 1-2
- Devlet Planlama Teşkilatı, 1994. Çevre eğitimi, insan gücü ve katılım planlaması. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.33-38. Ankara.
- İşildar, G., Y., 2008. Meslek Yüksekokulları Boyutunda "Çevre Eğitimi"nin Çevreci Yaklaşımlar ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Güz 2008, 6(4), 759-778
- İleri, R., (1998). Çevre eğitimi ve katılımın sağlanması. Ekoloji Dergisi, Cilt:7, Sayı:28, 3-9
- Sekeran, U., 2000. Research Methods For Business. New York: John Wiley&Sons.
- Star, G., Langley, A., Taylor, A., 2000. Environmental Health Risk Perception in Australia. Center for Population Studies in Epidemiology South Australia, Department of Human Services. Australia.
- Şahin, N., F., Cerrah, L., Saka, A., Şahin, B., 2004. Yüksek Öğretimde Öğrenci Merkezli Çevre Eğitimi Dersine Yönelik Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 24, Sayı 3, 113-128
- Vaizoğlu, S., Altıntaş, H., Temel, F., Ahrabi, A., F., Aydoğan, D., Bostancı, S., Duran, A., Koçkesen, D., Turan, N., Güler, Ç., 2005. Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilincinin Değerlendirilmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 2005: 4 (4)
- Yücel, M., Uslu, C., Say, N., P., 2003. Çukurova Üniversitesi personel ve öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bölüm araştırma Projesi, Proje no: PM 2002-01, Adana
- Yücel, S., Morgil, F., İ., 1998. Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı No:14, 84-91, Ankara